

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Rönkkö, Eva

Title: Suomeen muuttaneita lokeroidaan yhä liikunnassa

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © Liikuntatieteellinen seura 2023

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Rönkkö, E. (2023). Suomeen muuttaneita lokeroidaan yhä liikunnassa. *Liikunta ja tiede*, 60(2), 18-21.

EVA RÖNKKÖ, FT, M. Sc.
 liikuntatieteellinen tiedekunta
 Jyväskylän yliopisto
 eva.ronkko@elakelaiset.fi

Kuva: Eva Rönkkö

Suomeen muuttaneita lokeroitaan yhä liikunnassa

Liikuntakulttuurissakin on kyse siitä, kohdataanko kentillä ja saleilla ihminen vai maahanmuuttaja.

PUKUHUONEESSA KUULUU PUHEENSORINAA. Naiset vaihtavat vaatteita. Joku tule kiireellä ovesta. Liikuntasalissa ohjaaja kyselee kuulumisia ja juttelee uuden tulokkaan kanssa. Musiikki lähtee soimaan ja naiset aloittavat askelluksensa. Toiset tottuneesti, toiset vielä liikkeitä ja askelia etsien.

Tämä ryhmäliikunnan tunti näyttää päällepäin samanlaiselta kuin lukuisat ympäri Suomea arki-iltaisin ohjatut treenit, joihin naiset työpäivän päätteeksi tai kotitöiden ja lastenhoidon lomasta kiirehtivät. Tarkemmin katsoen ryhmä poikkeaa joiltakin osin totutusta, sillä siinä puhutaan monia kieliä, pukeutuminen on kirjavaa ja salissa on mukana sylilapsia. Enemmistö ryhmän liikkujista on syntynyt muualla ja jossain vaiheessa elämäänsä muuttanut Suomeen.

Onko aihetta sanoa, että naisten ryhmäliikunta on erilaista, jos siihen osallistuu ulkomaalaistaustaisia henkilöitä? Kyllä ja ei.

Ulkomaalaistaustaisten naisten ryhmäliikunta on samanlaista siltä osin, mitä tulee naisten universaaleihin tarpeisiin saada hyvinvointinsa kannalta riittävää fyysistä rasitusta. Myös liikuntaryhmään osallistumisen syyt ovat kirjavia liittyen terveyteen, kuntoon, mielihyvään ja sosiaalisiin suhteisiin. Lisäksi arjen kiireet sekä taloudelliset reunaehdot vaikeuttavat yhtäläisesti vapaa-ajan liikunnan harrastamista.

Toisaalta Suomeen muuttaneiden henkilöiden elämänsä on tekijöitä, jotka ovat tunnusomaisia juuri siirtolaisille. Vaikka ulkomaalaistaustaisten henkilöiden elämäntilanteet ovat Suomessa syntyneisiin nähden ainutlaatuisia, on siirtolaisten terveyteen, vapaa-ajan liikuntaan sekä yhteiskunnalliseen asemaan liittyen löydettävissä yhteneväisiä piirteitä.

Muuttajan terveys heikkenee usein

Muuttotausta vaikuttaa ihmisten elinoloihin, terveyteen sekä laajemminkin hyvinvointiin (esim. Castañeda ym. 2017; Malin & Anis 2013). Ulkomaalaistaustaisten aikuisten kohdalla voidaan puhua terveysparadoksista. Maahan saapuneiden aikuisten terveys on parempi kuin väestön keskimäärin, mutta heikkenee maassaolon pitkittyessä. Heillä on valtaväestöä suurempi riski altistua huonoille elin- ja työoloille. Terveyttä heikentävät lisäksi muuttamiseen liittynyt pakko, asuinmaassa koettu vähemmistöstressi sekä terveydenhuolto- sekä liikuntajärjestelmän käyttämisen haasteet. (Czapka & Sagbakken 2016.)

Subjektiiiviset syyt yhdessä objektiivisten tekijöiden kanssa aiheuttavat ulkomaalaistaustaisille henkilöille ja perheille arjessa lisärasitteita. Arki on sopeutumista, luopumista ja sosiaalistumista muuttuneessa ympäristössä, jossa tutut normit eivät välttämättä päde ja arjen rutiinit on rakennettava uudelleen. Kun psyykkiset stressitekijät kasvavat, liikunnallisesti aktiivisen elämäntavan merkitys voimavarojen säilyttäjänä korostuu. Jaksamiseen tarvitaan silloin aikuisten perheenjäsenien ymmärrystä ja osaamista pitää yllä fyysistä terveyttään.

Fyysinen terveys edellyttää riittävää liikkumista sekä fyysistä rasitusta, mikä ei ole länsimaisessa yhteiskunnassa enää itsestäänselvyys. Fyysinen rasitus on irtautunut arjen rutiineista muodostaen kulttuurisen tuotteen, jolle eri yhteiskunnissa sekä yhteisöissä annetaan erilaisia merkityksiä. Arjen liikkumisen tai liikuntaharrastuksen tulkinat riippuvat siitä, kenen silmin niitä katsotaan.

Toiseen maahan muuttanut ei osaa välttämättä hyödyntää olemassa olevaa tarjontaa tai käyttää omaehtoisesti julkisia liikkumispalveluja. Vaikka ennen muuttoa liikunta olisikin kuulunut osaksi arkea, ei liikunta ole uudessa asuinmaassa ensimmäinen asia, johon tartutaan. Liikunta nähdään usein joko urheiluna tai vapaa-ajan aktiviteettinä, eräänlaisena ”ylimääräisenä lisänä”, joka tulee kuvioihin silloin, kun muut arkea jäsentävät tekemiset ovat asettuneet paikoilleen. Toisille liikunta näyttyy asiana, jota muut harrastavat, mutta joka ei sisälly oman yhteisön arkeen.

Miten liikuntakulttuuri muuttuu, kun pelikentille tulee uusia, vieraiksi tulkittuja ihmisiä.

Liikuntakentällä kapea katse maahanmuuttajiin

Suomeen muuttaneiden aikuisten vapaa-ajan liikuntakäyttäytyminen on yksilöllisten valintojen lisäksi myös sosiologinen kysymys siitä, miten yhteiskunta sekä liikuntakenttä instituutioina ovat reagoineet ulkomaalaistaustaisen väestöosan kasvuun. Toisin sanoen, miten liikuntakulttuuri muuttuu, kun pelikentille tulee uusia, vieraiksi tulkittuja ihmisiä.

Sosiologinen kysymyksenasettelu auttaa hahmottamaan, pilkkomaan ja tulkitsemaan tilanteita sekä toimintatapojamme pintaa syvemmälle, katsomaan arkisten kokemusten taakse myös liikuntaan liittyen. Sosiologi tutkii yksilöiden suhdetta yhteiskuntaan sekä tarkastelee toimintaa jäsentäviä valtasuhteita, jotka jäävät usein arkipatseilta tavoittamatta. Yksityisistä elämäntilanteista syntyvät kokemukset yhdistyvät sosiaalisiksi lainalaisuuksiksi ja auttavat selittämään, miten liikuntakenttämme toimii, ketkä ovat keskiössä ja ketkä jäävät reunoille.

Sosiologi ei tyydy pelkästään kuvailemaan tilanteita, vaan pureutuu sosiaalisiin prosesseihin selittäen, miten nykyisiin tilanteisiin on päädytty. Tällöin puretaan myös muodostuneita itsestäänselvyksiä ja toimintaamme ohjaavia julkilausumattomia oletuksia (Bauman 2020). Havaitsemani itsestäänselvykset liittyivät keskeisesti siihen, mistä lähtökohdista käsin Suomeen muuttaneita ihmisiä ja heidän liikuntaan liittyviä tarpeita tunnustettiin, ja miten tunnistamisille perustuvat moraaliset järjestykset ohjasivat

liikuntakentillä tehtävää työtä.

Poliittisesti ohjattu ja julkisessa liikuntapalvelussa toteutettu käytäntö sijoittaa siirtolaisten liikuntakysymykset maahanmuuttajaliikunnan luokkaan, luo institutionaalisesti kuiluja Suomessa syntyneiden ja Suomeen muuttaneiden ihmisten väliin. Arkiajattelussa ratkaisu näyttää loogiselta, sillä julkinen puhe kotouttamishuolteen ohjaa tulkitsemaan ulkomaalaistaustaiset ihmiset ensisijaisesti maahanmuuttajiksi. Tällöin maahanmuuttajuudelle perustuva tunnistaminen suuntaa myös liikuntakenttien toimijoita kotouttamisen poluille (ks. Rönkkö 2020).

Sosiologinen kysymyksenasettelu tulkitsee kriittisesti vallitsevia suhteita sekä toimintaamme ohjaavia moraalisia järjestyksiä. Kriittinen katse tarkoittaa myös läntisen yhteiskuntajärjestelmän kolonialistisen historian huomioon ottamista tutkittaessa suomalaista yhteiskuntaa ja siinä kehittyneitä liikuntakulttuuria. Tällöin mustavalkoiset jaotellut, kuten suomalainen ja ei-suomalainen saavat uusia tulkintapositioneja ja sävyjä. Ulkomaalaistaustaiset ihmiset ja heidän liikuntaan liittyvät kysymyksensä ovat siten paljon monitahoisempia, kuin niitä *maahanmuuttaja* -prisman läpi katsottuna pystytään tavoittamaan.

Muuttaja – pysyvästi vieras

Muuttaminen toiseen maahan on henkinen murros, jossa kukin joutuu pohtimaan, kuka minä tässä maassa olen ja mihin kuulun. Minäkuvan uudelleen määrittelyssä on kyse eletyn elämän läpikäymisestä ja aikaisempien arkirutiinien arvioimisesta. Joistakin tavoista pidetään tiukemmin kiinni

ja toisista luovutaan. Muuttuneet merkitysannot muodostavat sekoituksen eletystä sekä nykyisestä muokaten siirtolaisten minäkuva.

Minäkuvan muutosprosessissa on kysymys myös vastaanottavan yhteiskunnan käytännöistä, joihin muuttajia asetetaan. Näissä rakenteissa Suomeen muuttaneet ihmiset tulkitaan niin kauan muukalaisiksi, kunnes he muuttuvat riittävän samanlaisiksi kuin kantäväestö. Muutoksen riittävyden aste jää tarkemmin määrittelemättä, mikä pitää yllä aikuisena muuttaneiden sekä heidän Suomessa syntyneiden lastensa pysyvää vierautta. Kokemus vieraudesta sosiaalista ulkomaalaistaustaiset henkilöt elämään erojen kautta ja kanssa (Hall 2019).

Vieraus tuottaa myös kehyksen, jonka läpi ulkomaalaistaustaisia ihmisiä, heidän osaamistansa ja toimintatapojansa tulkitaan sekä heidän paikkansa yhteiskunnassa osoitetaan. Arjen kohtaamisissa sosiaalisille eronteille perustuva vieraus verhoetaan puheeksi kulttuurisista eroista, joita kotouttamispuheilla tasoitetaan.

Muukalaisuuteen perustuva *maahanmuuttaja*-kategorisointi säilyttää näkymättömänä vallan välineenä kuiluja ja synnyttää yhteiskuntaluokkaan verrattavissa olevan sosiaalisen kerrostuman, joka määrittää siirtolaisten aseman niin julkisessa tilassa, työyhteisöissä kuin vapaa-ajan harrasteliikunnan kentillä. Kokemukset muukalaisena olemisesta tekevät ulkomaalaistaustaisten henkilöiden minäkuvasta kaksijakoisen, jolloin he ovat kontekstista riippuen joko ihmisiä tai maahanmuuttajia.

Merkityksissä painottuvat sosiaaliset seikat

Liikunnan ja liikkumisen voi tulkita kapeasti fyysisiksi tekemiseksi, tekniseksi suorittamiseksi tai voimavarojen mittaamiseksi. Liikunta on kuitenkin mitä suurimmassa määrin yksi ihmisten kanssakäymisen muoto, jossa sosiaaliset tekijät asettuvat liikunnallisuuden rinnalle. Vaikka liikkuisimme yksin metsäpoluilla, olemme osa liikuntaa harrastavaa yhteisöä. Samalla toiset harrastajat tai liikuntaa järjestävät organisaatiot määrittävät kriteerejä sekä rajoja, kuka voidaan tunnistaa liikkujaksi ja millä ehdoilla. Nämä ehdot eivät synny yksinomaan liikunnallisin perustein, vaan niihin vaikuttaa kollektiivinen ymmärrys normimukaisista liikkujista sekä myös omiksi ja vierailiksi koetuista ihmisistä.

Ulkomaalaistaustaisten naisten kokemus vieraana olemisesta ei jäänyt liikuntatilojen ovien taakse, vaan kulkeutui elettyinä kokemuksena mukaan liikuntasaliin. Vaikka liikunnallisilla seikoilla oli naisille liikuntaryhmään osallistumisessa merkityksensä, painoivat sosiaaliset seikat merkitysannoissa ja valinnoissa enemmän.

Sosiaaliset suhteet ja niiden taustalla olevat muukalaisiksi tunnistamisen mekanismit värjivät sekä ohjattuja että omaehtoisia liikkumisen kokemuksia. Merkitykselliseksi nousivat liikkumisen tilat, joissa ei jouduttu alttiiksi toiseuttaville katseille, ohittamiselle tai verbaalisille hyökkäyksille. Naiset harrastivat liikuntaa mieluiten toisten muuttajien seurassa, koska näissä ryhmissä heitä yhdisti jaettu kokemus ulkomaalaistaustaisuudesta. Kuvaanollisesti sanoen: ihmisenä oleminen sivupöydässä voitti maahanmuuttajana olemisen pääpöydässä.

Liikuntaryhmään osallistumisen kannalta ratkaisevaksi osoittautuivat muuton jälkeiset saadut liikunnalliset kokemukset sekä niiden luonne. Toisin sanoen se, miten toiminta oli järjestetty, ja sekä mitkä olivat järjestelyjä ohjanneet tavoitteet. Myös lähiyhteisön ymmärryksellä liikunnasta ja hyväksi koetulla tarjonnalla oli merkityksensä.

Sosiaalinen turvallisuus tärkeää

Tutkimukseni nosti esille kysymyksiä liikuntatilojen sosiaalisesta turvallisuudesta. Naiset kokivat sosiaalisesti turvallisiksi liikkumisen tilat, joissa sosiaaliset suhteet rakentuivat erilaisuuden sijaan liikkumaan tulleiden naisten yhteisille ominaisuuksille. Ryhmän ohjaaja loi omilla toimintatavoillaan osallistujille joukkoon kuulumisen tunteen riippumatta siitä, millaiset olivat naisten liikunnalliset taidot suoriutua harjoituksista, miten he puhuivat suomea tai millaiset olivat heidän ulkoiset tunnuspiirteensä. Sosiaalinen

Eva Rönkkö
Kuva: Eläkeläiset ry.

Näin tutkin

Tutkimukseni lähtökohdat kiinnittyivät ihmisenä sekä maahanmuuttajana olemisen ristiriitaan. Tavoitteena oli etnografian keinoin selvittää, mitä tulisi ymmärtää toimittaessa ulkomaalaistaustaisten ihmisten parissa ja kanssa. Etsin Suomeen muuttaneiden ihmisten vapaa-ajan liikuntakäyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä. Minua kiinnosti myös, missä määrin tulijoiden taustat sekä lähtömaista saadut liikuntakokemukset vaikuttavat muuton jälkeen fyysisesti aktiivisen arjen rakentamiseen.

Tutkin liikuntaryhmää, jossa ulkomaalaistaustaiset naiset olivat harrastaneet liikuntaa jo vuosia. Seuraamalla naisten hyväksi ja toimivaksi kokemaa ryhmäliikuntaa saatoin päästä kiinni siihen, miten ja miksi liikkumaan oli tultu sekä millaisia merkityksiä liikunnalle annettiin siirtolaisuuden kontekstissa. Ryhmäliikunta antoi myös mahdollisuuden tutkia ohjaajan roolia, kun liikkujat olivat juuri ulkomaalaistaustaisia. Toimivan konseptin pilkkominen teki näkyviksi sekä liikkujien että ohjaajien toimintatapoja ja valintoja, joissa liikunnalliset sekä sosiaaliset tekijät kietoutuivat tiiviisti yhteen.

turvallisuus ja joukkoon kuulumisen tunne ovat osa ihmisten universaaleja perustarpeita, joita rakennetaan tai ollaan rakentamatta yhä uudestaan jokaisessa sosiaalisen kanssakäymisen tilanteessa.

Joukkoon kuulumisen tunne ei syntynyt ryhmissä niinkään liikuntaan kiinnittyen, sillä naiset tulkitsivat ja suorittivat liikkeitä hyvinkin eritasoisesti. Näkemykseni mukaan joukkoon kuulumisen tunne syntyi aidosti kohdatuksi tulemisesta, jossa *maahanmuuttaja*-persoonan sijaan liikkuja kohdattiin kokonaisuutena ihmisenä.

Liikunta ei itsessään yhdistä

Tutkimukseni osoitti, että ulkomaalaistaustaisten henkilöiden parissa tehtävä liikuntatutkimus sekä käytännön kenttätö ovat olleet marginaalisia. Vaikka muuttotilanteen väestön määrä on kasvanut 1990-luvulta lähtien merkittävästi, on aihepiiristä tehty niukasti tutkimusta (Rönkkö 2020). Työ liikuntakentillä on kuitenkin tarvinnut perusteluita. Oma tutkimukseni osoitti, että monet perustelut ovat olleet vaila-tieteellistä pohjaa.

Yksi myyteistä on liittynyt liikunnan yhdistävään voimaan. Näkemykseni mukaan liikunta ei sinänsä yhdistä ihmisiä. Liikunta on muun yhteiskunnallisen toiminnan tavoin kenttä, jossa ihmiset määrittävät omaa sosiaalista tilaansa ja valinnoillaan joko purkavat rajoja toisiinsa tai ylläpitävät niitä.

Liikunta ei siten ole vallan suhteen neutraali toimintakenttä. Tekemämme ratkaisut kumpuavat kollektiivisesta ymmärryksestämme luokitella ja siten tulkita ihmisiä. Käytämme valta jaa kuitenkin monesti näkymättömäksi, sillä Beverly Skeggsiä lainaten luokka-asemaan sidottu valta muuttuu käyttäjille luonnolliseksi ja rutiinomaiseksi tekemiseksi, jonka seurauksia ei tunnusteta (Skeggs 2014). Vallan kohteille, kuten maahanmuuttajiksi luokitelluille ihmisille, vallankäyttö aiheuttaa monenlaista epäoikeudenmukaisuutta tilanteessa, jossa tavoitellaan yhdenvertaisuutta. Maahanmuuttajiksi tunnistetuilla ei kuitenkaan ole valtaa sanoutua irti luokittelusta tai haastaa rajoja tuottavaa kategorisointia (Wrede 2010).

Liikuntakentällä pitkään vallinnut käsitys liikunnasta kaikille yhteisenä kielenä sekä tasa-arvoisena toimimisen paikkana ei saa tutkimukseni valossa vahvistusta. Pikeminkin kysymys on ideologisesta ja poliittisesta puheesta eli tavoitetilasta määrittää organisoitu liikunta kaikille tasa-vertaiseksi toimimisen paikaksi.

Muutos vaatii itsestäänselvyyksien tunnistamista

Kun katsoo läheltä, näkee arkiarjittelussa piiloon jääviä yksityiskohtia. Monelta suunnalta katsoessa muodostuu yksityiskohdista moniulotteinen kuva, jossa yksittäiset tekijät ovat keskenään vuorovaikutuksessa. Asettamalla muodostuneen kuvan historialliseen kontekstiin voi ymmärtää, kuinka monitahoisia sekä yhteiskunnan eri kerroksia läpäiseviä ulkomaalaistaustaisten henkilöiden liikuntaan liittyvät kysymykset ovat.

Ajassa syvälle ulottuvat juuremme vaikuttavat edelleen siihen, miten näemme ja tulkitsemme ihmisiä liikuntakentillämme. Monet itsestäänselvydet, kuten saavutettu

tasavertaisuus, asettuvat toiseen valoon, kun niitä katsoo Euroopan kolonialistisen historian valossa. Eronteiden historiallinen konteksti auttaa ymmärtämään yhteiskunnassamme ja siten myös liikuntakentillämme vallitsevia hegemonisia, usein myös valkoiseen viattomuuteen verhottuja maskuliinisia valtasuhteita (Itkonen 2021).

Ihmiset ovat muuttaneet paikasta toiselle kautta historian. Ylirajallinen ja monipaikkainen elämä on nykyään arkipäivää yhä suuremmalle osalle ihmisiä Suomessa ja muualla. Kansallisvaltiopohjainen luokittelu asettuu siten huonosti liikuntatyön perustaksi. Liikunnanedistäminen tai julkisen vallan toiminta ylipäätään ei saisi perustua oletukselle ihmisen kuulumisesta johonkin etniseen ryhmään.

Kaikkien kohdalla liikunnanedistämisen pitäisi lähteä elämänkaarijattelusta, kuten lapsuusajan, teini-iän, aikuisten tai ikääntyneiden liikkumisen tarpeista ja motiiveista. Tällöin liikunnan välinearvon lisäksi tekemisen ilo on itsearvoisesti läsnä. Ulkomaalaistaustaisuus yhdessä muiden tekijöiden kanssa tuo tähän elämänkaarijatteluun oman erityisilansä. Vain yhteisistä tavoitteista ponnistava liikuntatyö voi olla aidosti yhdenvertaista. ♦

⇒ Rönkkö, E. 2023. Mukana ulossuljettuna – etnografinen tutkimus ulkomaalaistaustaisten naisten ryhmäliikunnasta. *JYU Dissertations* 583. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9247-7>.

LÄHTEET

- Bauman, Z. 2020. *Sosiologinen ajattelu*. 8 painos. Tampere: Vastapaino.
- Castañeda, A. E., Skogberg, N., Manderbacka, K., Kuusio, H., Jokela, S., Wessman, J. & Laatikainen, T. 2017. Suomen ulkomaalaistaustaisen väestön terveys. Teoksessa: S. Karvonen, L. Kestilä & T. Mäki-Opas (toim.) *Terveyssosiologian linjoja*. Helsinki: Gaudeamus, s. 227–242.
- Czapka, E.A. & Sagbakken, M. 2016. "Where to find those doctors?" A qualitative study on barriers and facilitators in access to and utilization of health care services by Polish migrants in Norway. *BMC Health Services Research*, Vol. 16(1):460.
- Hall, S. 2019. Mitä on tekeillä? Esseitä vallasta, uusliberalismista ja monikulttuurisuudesta. Suom. M. Lehtonen & O. Löytty Tampere: Vastapaino.
- Itkonen, H. (2021). *Liikuntasosiologia*. Tampere: Vastapaino.
- Malin, M. & Anis, M. 2013. *Maahanmuuttajat hyvinvointivaltiossa*. Teoksessa: T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.) *Muuttajat*. Helsinki: Gaudeamus, s. 141–159.
- Rönkkö, E. 2020. Yhteiskunnallista peliä liikuntakentällä – liikuntapoliittiset asiakirjat ja Liikunta & Tiede -lehti ulkomaalaistaustaisuutta määrittelemässä vuosina 1990–2018. Teoksessa: J. Kokkonen & K. Kauravaara (toim.) *Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro. 175. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura, s. 114–140.
- Skeggs, B. 2014. *Elävä luokka*. Suom. L. Lahikainen ja M. Jakonen. Tampere: Vastapaino.
- Wrede, S. 2010. *Suomalainen työelämä, globalisaatio ja vieraat työssä*. Teoksessa: S. Wrede & C. Nordberg (toim.) *Vieraita työssä*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, s. 7–23.